

**Освітня технологія постановки
запитань як ресурс забезпечення
якості освіти
(на прикладі уроків літературного
читання в початковій школі)**

Коченгіна М.В., завідувач кафедри методики дошкільної та початкової освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», канд. пед. наук

**Вітаю шановних
учасників
навчальних курсів
за педагогічною
технологією
«Росток»!!!**

**Шановні колеги!
Які ваші очікування
від вебінару?**

Питання, які ми будемо розглядати

1. Аргументовані переваги правильного використання запитань в освітньому процесі: користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань.
2. Класифікації та види запитань.
3. ++ Умови ефективного використання запитань на уроках.
4. Методичний практикум (з методичною експертизою) із складання запитань.
5. Конструювання системи запитань за змістом художніх текстів, з якими учні / учениці будуть знайомитися протягом місяця (3 клас).

Шановні колеги! Оцініть, будь ласка рівень вашої підготовки щодо використання запитань на ваших уроках

1. Теоретична обізнаність

1 б. 2 б. 3 б. 4 б. 5 б.

2. Сформованість практичних умінь

1 б. 2 б. 3 б. 4 б. 5 б.

Хмари базових термінів

Функціональ
на
грамотність

Правильні
запитання

Вікові
категорії
дітей-читачів

Запитання
нижчого
порядку

Конвергентні
та дивергентні
запитання

Запитання
вищого
порядку

**Активність: скласти
7 запитань для учнів 3-го
класу за змістом тексту
Ганни Макуліної
«Гном Тимко і ведмежата-
братики»**

Гном Тимко і ведмежата-братики

Ганна Макуліна

Зустрів яось Тимко біля струмка сумного Ведмедика. Той сидів на пеньку і щось малював патичком на землі..

– Доброго дня, Ведмедику, - мовив до нього гном. – Ти сумуєш?

– Так, – зітхнув малий. – Я посварився з братом, тому що я першим хотів кататися на новенькому велосипеді, і він теж... Хіба я мав йому поступатися?

Тимко замислився: «Як же так? Адже говорили, що брати-ведмежата дуже дружні й добре ладнають». Гном порадив Ведмедикові:

– Може, тобі треба просто піти й помиритися з братом? Ти ж нудьгуєш сам-один?

– Не знаю, чи захоче він тепер гратися зі мною, – ще більше похнюпилося ведмежа.

Гном Тимко пройшов трохи далі дорогою й зустрів Ведмедикова брата, який розглядав звичайну ялинову шишку так уважно, наче бачив її вперше. Тимко одразу зрозумів, що й цьому ведмежаті-братикові теж нудно самому.

– Гей, Ведмедику! Чому ти один, де твій брат? Про вас кажуть «не розлий вода»...

Гном Тимко і ведмежата-братики Ганна Макуліна

– Я неправильно вчинив, – зітхнуло ведмежа, – не дав братові першому покататися на велосипеді, тож він тепер сердиться. А мені самому гратися зовсім нецікаво. Тому я й сумую.

Гном порадив і цьому Ведмежаткові те саме, що й першому. І ось на галявину з різних боків прийшли похмурі ведмежата-братики. Але щойно глянули один на одного, то одразу ж засміялися, адже стільки часу змарнували на свої образи.

– Нумо кататися на новому велосипеді по черзі, щоб нікому не було прикро, – запропонував один. А другий із радістю погодився.

Невдовзі по всьому лісі було чути дзвінкий сміх ведмежат-братиків., і Тимко подумав: «Які дружні наші ведмежата!»

01

**Аргументовані
переваги правильного
використання
запитань в освітньому
процесі: користь учню
/учениці/спільноті
класу від
використання
запитань**

Місце запитань у житті дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

Новим дослідженням (що опубліковане провідним онлайн-магазином сімей Littlewoods.com), респодентами якого стали мами дітей дошкільного віку, зафіксовано величезну кількість питань, які діти ставлять своїм мамам. Від базового: «Чому ми маємо ходити до школи?» до більш виснажливого: «З чого зроблені хмари?» до відверто особистого: «Чому ти такий старий?» **Британські діти ставлять 23 питання на годину, щогодини.**

Джерело: https://finance.yahoo.com/news/why-water-wet-164719005.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZWR1dC9waWEub3JnLw&guce_referrer_sig=AQAAANqe-4MBEaT6YI6dn45QaFk2CsSSOKcYeFTJ0K65aSelnSu89k3cpAneLi8Y3mBGOKQe2qbL6FbVEZDMGNAFVOg_asrAraJusWYv-2T2o4Qq7ypS6PaHN2gKvzZ_-W6TVqEWog1w9a2kj9MjIBKQT1wa6ydPYeJm1FYt0P4VW_E5

А скільки запитань ставлять дорослі?

Мами у Великій Британії — 23 питання
Прем'єр-міністр (під час РМQ) — 22 питання
Учасник Mastermind — 20 питань
Вчитель початкової школи — 19 питань
Лікар / Медсестра — 18 питань
Асистент служби підтримки клієнтів — 17 питань
Футбольний менеджер (Рой Ходжсон на своїй першій пресконференції у Великій Британії) — 15 запитань
Вчитель середньої школи — 14 питань
Офіціант / Офіціантка — 13 питань
Екіпаж — 11 запитань

Джерело: https://finance.yahoo.com/news/why-water-wet-164719005.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZWV1dG9waWEub3JnLw&guce_referrer_sig=AQAAANqe-4MBEaT6YI6dn45QaFk2CsSSOKcYeFTJ0K65aSelnsu89k3cpAneLi8Y3mBGOKQe2qbL6FbVEZDMGNAFVOg_asrAraJusWYv-2T2o4Qq7ypS6PaHN2gKvzZ_-W6TVqEWog1w9a2kj9MjIBKQT1wa6ydPYeJm1FYt0P4VW_E5

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: збільшення залученості

Цілеспрямована робота з генерації запитань залучає учнів до процесу поглиблення залученості до навчання — на поведінковому рівні (ставити питання), а також на когнітивному (глибше мислення) та афективному (позитивні почуття до навчання) рівнях.

Учні початкової школи виявляють підвищену задоволеність, позитивне ставлення, ентузіазм і захоплення навчанням, що виникає через створення запитань.

Учні активніше беруть участь в уроках, ставлячи власноруч сформульовані питання, розроблені під час групових проєктів.

Запитання можуть підвищити мотивацію та інтерес.

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: **глибше розуміння**

Ставлення власних запитань стимулює як когнітивну, так і метакогнітивну активність, що сприяє глибшому розумінню.

!!! Генерація запитань забезпечує **значне покращення розуміння прочитаного серед учнів четвертих-шостих класів із порушеннями навчання або порушеннями читання.**

Генерація запитань підвищувала результати тестів учнів, незалежно від якості поставлених запитань. Інструкція учнів генерувати запитання на основі навчального матеріалу також мала середній або значний вплив на розуміння, запам'ятовування та розв'язання проблем.

Постановка запитань дозволяє учням чітко висловити своє розуміння теми, що вивчається, використовувати попередні знання та встановлювати зв'язки з іншими.

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: **відкриття**

Скінг-запитання можуть викликати нові ідеї та привести до відкритого дослідження.

Ставити запитання — це творче мислення. Ставити запитання заохочує різноманітність поглядів і гнучке мислення.

Ставити питання — це спосіб розширити власні знання.

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: покращення метакогнітивного розвитку

!!! «Самозапитання», або «запитання для себе» є однією з найефективніших метакогнітивних стратегій, а самостійна постановка учнями запитань «для себе» щодо змісту уроку (очікування, прогнозування та ін.) на його початку уроку підвищило якість навчання учнів майже на 50% (Hattie, 2008).

Ставлячи запитання, учні усвідомлюють власні процеси розуміння, впроваджують самомоніторинг і оцінювання, а також аналізують своє розуміння того, що вивчається.

Постановка запитань відіграє важливу роль у формуванні самостійно спрямованих і рефлексивних учнів. Метакогнітивна особливість постановки запитань сприяє здатності того, хто запитує, підтримувати, контролювати та оцінювати власне розуміння та навчання.

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: **розвиток наскрізного вміння/навички розв'язувати проблеми**

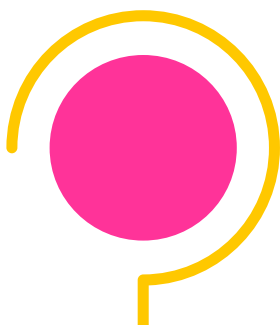
Постановка запитань прискорює та покращує стратегії пошуку інформації і, відповідно, зумовлює розвиток вміння розв'язувати проблеми.

Користь учню /учениці/спільноті класу від використання запитань: **краще вивчення основ природничих наук**

Навчання учнів навичок ставлення під сумнів може суттєво **поглибити їхнє розуміння природничих навчальних предметів**, підвищити залученість і стимулювати активне навчання.

Дослідження впливу техніки формулювання запитань (QFT)

!!! Використання **техніки формулювання запитань (QFT)** з учнями початкових класів дозволяє їм генерувати більше і якісніших питань, а також сприяє засвоєнню навичок читацької компетентності.

Пілотне дослідження змішаних методів, проведене Козі та Спенсером (2024), відстежувало 33 дітей віком 4-10 років із недостатньо забезпечених районів, які регулярно використовували QFT протягом літньої програми раннього дитинства.

!!! До кінця літньої програми ці діти продемонстрували значне збільшення кількості поставлених запитань, якісне покращення типу запитань та покращення середніх балів за всіма показниками сформованості усного мовлення та сферами початкової грамотності. В іншому дослідженні програми було показано, що QFT підвищує залученість учнів і глибоке мислення, а також створює допитливу спільноту (Causey & Spencer, 2025).

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Бангерт-Дроунс, Р. Л., Герлі, М. М., та Вілкінсон, Б. (2004). Вплив шкільних втручанняв у форматі письма для навчання на академічні досягнення: мета-аналіз. Огляд освітніх досліджень, 74(1), 29–58.
- Боукер, М. Х. (2010). Навчати учнів ставити запитання замість відповідей. Думка і дія, 26, 127-134.
- Козі, К., та Спенсер, А. 2024. Питання, створені учнями: дослідження навчальної стратегії з маленькими дітьми. Навички мислення та креативність, 53, 101608.
- Козі, К., та Спенсер, А. (2025). Використовуйте свою локшину: Питання, створені учнями в умовах раннього дитинства. Журнал досконалості в освіті (EEJ), 14(1), 46–61. Отримано з <https://excellenceineducationjournal.org/index.php/eej/article/view/46>
- Чін, К. (2006). Використання самозапитання для розвитку навичок мислення процесів у учнів. School Science Review, 87(321), 113–122.

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Чін, К., та Браун, Д. Е. (2000). Навчання в науці: порівняння глибоких і поверхневих підходів. Журнал досліджень у викладанні науки, 37, 109-138.
- Чін, К., та Браун, Д. Е. (2002). Питання, створені учнями: Змістовний аспект навчання в науці. Міжнародний журнал наукової освіти, 24(5), 521-549.
- Чін, К., та Осборн, Дж. (2008). Питання учнів: потенційний ресурс для викладання та навчання науки, *Studies in Science Education*, 44:1, 1-39, DOI: <https://doi.org/10.1080/03057260701828101>
- Чін, К., та Каялвіджі, Г. (2005). Що учні думають про відкриті наукові дослідження? Дослідження учнів шостого класу початкової школи Сінгапуру. Освітні дослідження, 47(1), 107-126.
- Шуїнар, М. М., Гарріс, П. Л., та Маратсос, М. П. (2007). Дитячі питання: механізм когнітивного розвитку. Монографії Товариства досліджень розвитку дитини, 72(1), 1-129.

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Дорі, Й. Дж., та Герсковіц, О. (2005). Довгостроковий професійний розвиток вчителів природничих наук на основі кейсів. Міжнародний журнал наукової освіти, 27(12), 1413–1446.
- Еберсбах, М., Фейерабенд, М., та Назарі, К. Б. Б. (2020). Порівняння впливу генерації запитань, тестування та повторного навчання на довгострокову пам'ять студентів під час навчання в університеті. Прикладна когнітивна психологія, 34(3), 724-736. <https://doi.org/10.1002/acp.3639>
- Фернанд, М. Т. 2016 Вплив техніки формулювання запитань на результати успішності учнів середньої школи у написанні аргументів (докторська дисертація, Західний університет штату Коннектикут).
- Хетті, Дж. (2008). Visible Learning: синтез понад 800 мета-аналізів, пов'язаних із досягненнями. Routledge.

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Гінсон, Г., Роджерс, Д., Браун, С., та Бауман, А. (2004). Музыка має значення: ставити запитання, сприяти агентності та формувати спільноту в освітніх програмах, заснованих на мистецтві. Журнал думок, 39(4), 15-34. Отримано 14 квітня 2021 року з <http://www.jstor.org/stable/42589798>
- Гофштейн, А., Навон, О., Кіпніс, М., та Мамлок-Нааман, Р., (2005). Розвиток здатності студентів ставити більше і якіснішим запитанням, отриманих у лабораторіях дослідження хімічного типу, *Journal of Research in Science Teaching*, 42 (7), 791-806. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/tea.20072>
- Хономічі, Р. Д., та Чен, З. (2012). Роль керівництва у відкритому навчанні дітей. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 3(6), 615-622. <https://doi.org/10.1002/wcs.1199>
- Кідман, Г., та Касінадер, Н. (2017). Камінці в ставку: Початок дослідження. У: *Навчання та навчання на основі дослідження між дисциплінами*, Palgrave Pivot, Лондон, 75-88. https://doi.org/10.1057/978-1-137-53463-7_5

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Кінг, А. (2002). Структурування взаємодії з однолітками для сприяння високорівневій когнітивній обробці», *Theory into Practice*, 41:1,33-39
- Кінг, А. (2007). Поза буквальним розумінням: стратегія для сприяння глибокому розумінню тексту, стратегії розуміння прочитаного: теорії, втручання та технології, під редакцією Даніель С. Макнамара, Routledge, 267-290.
- Менніон, Джессіка М., 2019. Ефективність техніки формулювання запитань на відкритих, письмових питаннях у математиці. Дисертації та дисертації. 2673. <https://rdw.rowan.edu/etd/2673> [Докторська дисертація, Університет Роуен]
- Мартінью, М., Албергарія Алмейда, П. та Тейшейра-Діас, Дж.Дж. (2012). Питання студентів на уроках хімії у вищій освіті відповідно до їхньої статі. *Procedia – Соціальні та поведінкові науки*, 47, 835-840.

Приклади публікацій з питань навчання дошкільників та учнів ставити запитання

- Руджері, А., Вокер, С.М., Ломброзо, Т., та Гопнік, А. (2021) Як допомогти маленьким дітям ставити кращі запитання? *Front Psychol.* 12;11:586819. doi: 10.3389/fpsyg.2020.586819. PMID: 33584420; PMCID: PMC7874179. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7874179/pdf/fpsyg-11-586819.pdf>
- Шікоре, Дж. (2014). Наукове відкриття. Стенфордська енциклопедія філософії (зимове видання 2022), Едвард Н. Залта та Урі Нодельман (ред.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2022/entries/scientific-discovery/>
- Сонг, Д. (2016). Питання, створені студентами, та якісні питання: огляд літератури. *Журнал досліджень освітніх досліджень і огляд*, 2, 58–70.
- Саммерс, М., Фернандес, Дж., Генді-Гарт, К.-Дж., Кулле, С., та Фланаган, К. (2024). Студенти бакалаврату розвивають навички запитань, креативності та співпраці, використовуючи техніку формулювання запитань. *Канадський журнал досліджень викладання та навчання*, 15(2).

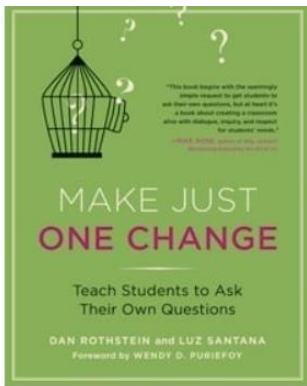
Приклади посібників і цифрових ресурсів щодо використання запитань в освітньому процесі: сайт Інституту правильних питань (США)

The screenshot shows the English version of the website. The header includes the RQI logo and navigation links: ABOUT, OUR STRATEGY, RESOURCES, NEWS, EVENTS, CONTACT, and a DONATE button. The main heading is "Resources". On the left, there are sections for "BOOKS:" (PARTNERING WITH PARENTS, MAKE JUST ONE CHANGE) and "VIEW BY FIELD:" (RESEARCH, TEACHING + LEARNING, with sub-links like DOWNLOAD AND USE, TRANSLATED RESOURCES, etc.). The main content area features a book cover for "MAKE JUST ONE CHANGE" by Dan Rothstein and Luz Santana. Below the cover, the title "Make Just One Change" is displayed, followed by the authors' names and the field "Teaching + Learning".

The screenshot shows the Ukrainian version of the website. A language dropdown menu is open, showing "англійська" and "українська" (selected). The header navigation is in Ukrainian: ПРО НАС, НАША СТРАТЕГІЯ, РЕСУРСИ, ВИКЛАДАННЯ + НАВЧАННЯ, РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ, ДОСЛІДЖЕННЯ. The main heading is "Ресурси". The left sidebar contains "КНИГИ:" (ПАРТНЕРСТВО З БАТЬКАМИ, ЗРОБИТЬ ЛИШЕ ОДНУ ЗМІНУ) and "ПЕРЕГЛЯД ЗА ПОЛЕМ:" (ДОСЛІДЖЕННЯ, ВИКЛАДАННЯ + НАВЧАННЯ, with sub-links like ЗАВАНТАЖИТИ ТА ВИКОРИСТОВУВАТИ, ПЕРЕКЛАДЕНІ РЕСУРСИ, etc.). The main content area features the same book cover for "MAKE JUST ONE CHANGE". Below it, the title "Зробіть лише одну зміну" is displayed, followed by the authors' names "Ден Ротштейн і Луза Сантана" and the field "Викладання + Навчання".

Джерело: <https://rightquestion.org/resources/make-just-one-change/>

Приклади посібників і цифрових ресурсів щодо використання запитань в освітньому процесі

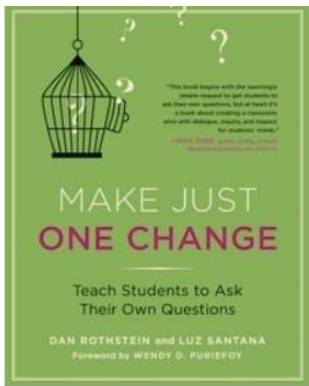

Зробіть лише одну зміну
Ден Ротштейн і Луз Сантана

У книзі «Зробіть лише одну зміну: навчіть учнів ставити власні запитання» (Harvard Education Press: 2011) було представлено техніку «Формулювання запитань» (QFT) – покрокову стратегію навчання учнів формулювати та використовувати власні запитання. Ця проста, але надзвичайно важлива практика призводить до того, що учні стають більш допитливими та зацікавленими, беруть на себе більшу відповідальність за власну освіту та навчаються глибше, ніж будь-коли раніше.

З моменту публікації книги у 2011 році, спостерігається неймовірна активність щодо використання техніки «Формулювання запитань» (QFT). Книга «Зроби лише одну зміну» була продана тиражем понад 50 000 примірників і є одним із бестселерів усіх часів видавництва Harvard Education Press. Книга була перекладена японською, китайською, сербохорватською, корейською, в'єтнамською та тайською мовами, а QFT зараз використовується освітянами у понад 160 країнах.

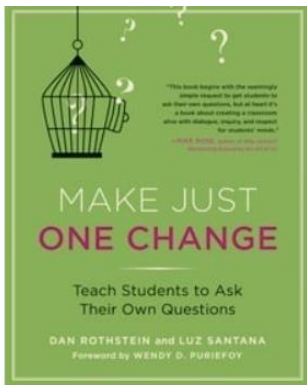
Приклади посібників і цифрових ресурсів щодо використання запитань в освітньому процесі

Зробіть лише одну зміну
Ден Ротштейн і Луз Сантана

Техніка формулювання питань (QFT), розроблена засновниками Інституту правильних питань Деном Ротштейном та Луз Сантаном, — це суворий, структурований протокол, який сприяє навчанню ставити кращі питання. Розроблена для простоти та доступності, QFT забезпечує чітку структуру для використання складних форм дивергентного, конвергентного та метакогнітивного мислення. Покроковий процес дозволяє всім людям, включаючи людей з обмеженим рівнем грамотності, а також людей з вищою освітою та професійним досвідом у багатьох галузях, створювати нові питання, вдосконалювати їх, розробляти стратегії їх використання та розмірковувати над вивченим

Приклади посібників і цифрових ресурсів щодо використання запитань в освітньому процесі

Зробіть лише одну зміну

Ден Ротштейн і Луз Сантана

Важливість навчання, як ставити власні запитання, вперше була відзначена батьками з малозабезпеченої громади в Массачусетсі, які пояснили засновникам Інституту правильних запитань, що «незнання, що запитати», заважає їм брати участь в освіті своїх дітей. Розуміння батьків спонукало Ротштейна та Сантану розробити QFT як спосіб демократизації доступу до сили запитань.

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 1. Ознайомтеся з правилами: RQI пропонує надати учням такі правила:

Формулюйте якомога більше запитань.

Не зупиняйтеся, щоб обговорити, заперечити чи відповісти на будь-які запитання.

Запишіть кожне запитання точно так, як воно сформульоване.

Перетворіть будь-яке твердження на запитання.

Чітко вкажіть часові обмеження. Наприклад, «Поставьте якомога більше запитань за 4 хвилини».

Попросіть учнів пронумерувати кожне запитання в міру його надходження. На етапі «рефлексії» ми можемо проаналізувати, які питання з номерами стали пріоритетними. «Чи було наше перше питання найкращим?»

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 1. Ознайомтеся з правилами: RQI пропонує надати учням такі правила:

Формулюйте якомога більше запитань.

- Не зупиняйтеся, щоб обговорити, заперечити чи відповісти на будь-які запитання.
- Запишіть кожне запитання, як воно сформульоване.
- Перетворіть будь-яке твердження на запитання.
- Чітко вкажіть часові обмеження. Наприклад, «Поставьте якомога більше запитань за 4 хвилини».
- Попросіть учнів пронумерувати кожне запитання в міру його надходження. На етапі «рефлексії» ми можемо проаналізувати, які питання з номерами стали пріоритетними. «Чи було наше перше питання найкращим?»

Етапи навчання учнів ставити запитання

Наголосіть на важливості не засуджувати запитання, особливо якщо учні спільно обговорюють їх у процесі мозкового штурму. Звичайно, ми хвилюємося, що щось негативне уповільнить або зупинить постановку питань, але **компліменти також створюють проблему**. Просте «Яке чудове запитання!» можна інтерпретувати як «Найкраще запитання вже задано, і більше нічого додати». Будь-яке засудження, хороше чи погане, ризикує зупинити процес.

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 2. Одні учні формулюють запитання, інші учні надають відповіді на запитання.

Крок 3. Учні систематизують й удосконалюють запитання.

Учні переглядають запитання та розрізняють відкриті (часто *чому?*, *що?* або *як?*) запитання від закритих (так/ні) запитань, прагнучи максимізувати кількість відкритих запитань.

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 4. Учні розставляють пріоритети

Групи співпрацюватимуть, щоб визначити, які питання є найцікавішими та найважливішими. для розкриття більшої кількості вимірів QFocus.

- Які питання нас найбільше цікавлять?
- На що ми хочемо/потрібно відповісти в першу чергу?
- Які питання найкраще допоможуть нам розробити наш дослідницький проект, експеримент тощо?
- Які питання найкраще допоможуть нам вирішити проблему?

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 5. Визначте наступні кроки

В ідеалі наступні кроки розробляються спільно або самими учнями, але для досягнення такого звільнення від відповідальності може знадобитися час. Ось деякі основні підказки, які учні можуть використовувати для обговорення наступних кроків:

- Як ми будемо розглядати або відповідати на наші пріоритетні питання?
- З чого ми почнемо?
- Як ми будемо відповідати на решту питань?

Етапи навчання учнів ставити запитання

Крок 6. Рефлексія

Це завершує процес, дозволяючи провести метапізнання та остаточне обговорення в команді. Сприяйте рефлексії за допомогою запитань на кшталт: «Як цей процес змінив ваше мислення?»

02

**Класифікації
та види запитань**

Запитання нижчого та вищого порядку

Запитання нижчого порядку

Запитання, що викликають відповіді в областях знань, розуміння та застосування, часто вважаються **запитаннями нижчого порядку**

Запитання вищого порядку

Запитання в областях аналізу, синтезу та оцінювання вважаються **запитаннями вищого порядку**

Конвергентні та дивергентні запитання

Конвергентні запитання

Конвергентні запитання, які часто називають **закритими запитаннями**, призначені для отримання конкретної відповіді або вузького переліку можливих відповідей.

Дивергентні запитання

Дивергентні запитання, також відомі як **відкриті запитання**, викликають широкий спектр відповідей, які часто потребують суттєвого уточнення. Дивергентні запитання не мають однієї «найкращої» відповіді.

Класифікація запитань за виміром знань (Андерсон і Кратволь)

Класифікація за вимірами знань (Андерсон і Кратволь): 4 типи знань: фактичні, концептуальні, процедурні та метакогнітивні.

- ❑ *фактичні питання* часто передбачають згадати конкретні елементи;
- ❑ *концептуальні знання* включають усвідомлення взаємозв'язків між елементами;
- ❑ *процедурні знання* – це здатність використовувати алгоритми, методи або критерії, а також здатність визначати, коли доречно їх використовувати;
- ❑ *метакогнітивні* знання – це усвідомлення власного пізнання. Метапізнавальні питання можуть вимагати від учня сформулювати когнітивну стратегію, необхідну для виконання завдання, або дослідити особисті мотивації та цінності

Класифікація запитань за виміром знань (Q-матриця (Wiederhold & Kagan, 2007))

Q-матриця (Wiederhold & Kagan, 2007) представляє серію систем запитань, які можна використовувати для генерування «корисних/правильних» запитань. Запитання можуть використовуватися учнями для формування дослідження щодо реального досвіду, або вчителями, які використовують запитання учнів для послідовного навчання в рамках навчального плану.

Запитання, поставлені у верхньому лівому куті, частіше за все, будуть закритими, тоді як ті, що в правому нижньому куті, частіше за все, будуть відкритими. Під час генерування відповідей на запитання, що знаходяться в правому нижньому куті матриці, учням частіше потрібно буде пояснювати, аналізувати, обґрунтовувати та оцінювати дані та інформацію.

Класифікація запитань за виміром знань (Q-матриця (Wiederhold & Kagan, 2007))

Що таке...?	Де/коли...?	Який є...?	Хто такий...?	Чому...?	Як там...?
Що робив/було...?	Де/коли було/було...?	Який зробив/був...?	Хто зробив/був...?	Чому зробив/був...?	Як сталося/було...?
Що може...?	Де/коли можна...?	Який може...?	Хто може...?	Чому можна...?	Як можна...?
Що б...?	Де/коли буде...?	Який би...?	Хто б...?	Чому б...?	Як би...?
Що буде...?	Де/коли буде...?	Який буде...?	Хто буде...?	Чому буде...?	Як буде...?
Що може...?	Де/коли може бути...?	Який може...?	Хто може...?	Чому може...?	Як може...?

Відкриті запитання, які можна/важливо/необхідно поставити перед читанням книги/тексту

- Дивлячись на обкладинку, про що, на вашу думку, може бути ця книга?
- Яка деталь на обкладинці підтверджує це передбачення ?
- Як ви думаєте, що станеться в сюжеті?
- Які ідеї, на вашу думку, будуть присутні в цьому тексті?
- Поясніть, що, на вашу думку, намагається нам розповісти ілюстрація на обкладинці?
- Як ви думаєте, чому автор використав саме таку назву?
- Що нам стає відомим, коли ми прочитали заголовок?
- Як ви думаєте, чим закінчиться ця історія?
- Яка проблема, на вашу думку, може виникнути в цій історії?
- Які питання ви могли б поставити перед читанням цього тексту?

Відкриті запитання, які можна/важливо/необхідно ставити під час читання

- Як ви думаєте, який час доби в цій історії?
- Як ви думаєте, чому саме цей час доби?
- Що б ви зробили, якби потрапили до цього місця?
- Як думаєш, тобі було б приємно тут бути?
- Як ви думаєте, чому автор розпочав оповідання/текст саме так?
- Як ви коригуєте свої передбачення після того, як прочитали цю сторінку (цей абзац, фрагмент тексту)?
- Які речення викликали у вас картини уяви?
- Як ви думаєте, що відчуває персонаж? Які докази підтверджують вашу думку?
- Що могло б статися, щоб цей персонаж почувався інакше?
- Які деталі були для вас найцікавішими?
- Які у вас зараз питання?
- Як змінилася обстановка?

Відкриті запитання, які можна/важливо/необхідно ставити після читання тексту

- Як ви думаєте, на яку вашу думку автор сподівався, коли створював цей текст?
- Що ви думаєте про оповідання/текст?
- Яка була твоя улюблена частина?
- Чи відрізнявся сюжет/текст від того, що ви очікували?
- Що б ви змінили в цьому тексті, якби могли його написати/бути його автором?

03

**++ Умови ефективного
використання
запитань на уроках**

Про вплив правильності формулювання запитань на якість відповідей

Формулювання та ясність слів, що використовуються під час формулювання запитання, значною мірою впливають на його ефективність.

Неоднозначне запитання – це таке, яке незрозуміле для учнів і заплутує їхню відповідь.

Постановка складних запитань, які вимагають кількох відповідей, часто призводить до плутанини. Учителям слід уникати такої практики. Навіть найдосвідченіший вчитель іноді винний у формулюванні розпливчастих або неоднозначних запитань. Увага до виразів обличчя та мови тіла учнів може надати підказки, що сигналізують про потенційну плутанину. Коли бажаної відповіді немає після першого запитання, перефразування запитання або надання уточнюючих коментарів може допомогти учням пояснити його суть.

Добре сформульоване запитання дозволяє учням ефективно зрозуміти природу та обсяг поставленого запитання. В інших випадках також може бути корисним повторення запитання після достатнього часу очікування.

Про психологічну безпеку

Коли учні утримуються від відповідей на запитання, незважаючи на повторення, перефразування та зниження когнітивного рівня запитань, вчитель повинен враховувати, чи сприймається атмосфера в класі чи іншому освітньому середовищі як небезпечна.

Психологічно небезпечне середовище заважатиме учням висловлювати свої думки та погляди вголос.

Поведінка та манера поведінки вчителя значно впливають на сприйняття психологічної безпеки навчального середовища. Неодноразове перебивання учнів до того, як вони закінчать відповідати; розрив зорового контакту з респондентом; або використання агресивного чи поблажливого тону голосу, міміки, такої як гримаса, та/або відчуженої мови тіла, такої як відвернення від респондента, негативно вплине на почуття безпеки та самоцінності учнів.

Про психологічну безпеку

Учні, які не почуваються в безпеці або невпевнені в собі, не ініціюватимуть відповіді на запитання або надаватимуть короткі чи навмисно помилкові відповіді, коли їх попросять.

Учням завжди слід нагадувати, що на запитання може бути кілька правильних відповідей, і те, що відповідь не збігалася з відповіддю учителя, не означає, що це була неправильна відповідь.

Учитель повинен прагнути до того, щоб кожен учень відчував себе цінним. Учням слід дозволити надати повну відповідь на запитання, не боячись помилитися.

Позитивне підкріплення з боку вчителя є важливим. Така поведінка, як підтримка зорового контакту, кивання головою, схвалення словесних коментарів чи звуків, або прохання до учня продовжити з додатковими уточнюючими зауваженнями, – це все способи заохочення більшої участі.

Про послідовність і баланс

Двома додатковими компонентами, що забезпечують ефективність використання запитань, є послідовність та баланс.

Послідовність – це постановка запитань у певному порядку з метою отримання змістовних відповідей від аудиторії.

Баланс – це постановка як конвергентних, так і дивергентних питань з різних областей знань та на різних когнітивних рівнях. Досягнення балансу також вимагає звертати увагу на частоту використання запитань відносно кількості часу, витраченого на представлення нової інформації, наведення прикладів та залучення учнів до інших видів активного навчання. Надмірне використання запитань може призвести до негативних результатів та пасивності учнів.

04

**Методичний
практикум із
складання запитань**

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Хороший хлопчина Костик, але ніхто не знає, скільки в мене клопоту з ним. І вдома стережи його, щоб ніхто не вкрав. І пильнуй, аби ніякої шкоди не зробив. І на прогулянку виведи, бо сам не здогадається вийти. Втупиться в телевізор і сидить камінчиком цілісінький день. І додому з прогулянки приведи — може сам заблукати в місті і черевики змушуй витирати об килимок біля квартири — як не нагадаєш йому, то прямо з брудними зайде і скрізь у коридорі ступаки Костикові видно... Ой Костику-Костику, коли вже ти нарешті підростеш?

Сиджу оце в кутку на кухні й серджуся на нього. Бо як не сердитися? Понад'їдав варення з банок і звернув усе на мене.

Прийшла мама з роботи, а Костик їй:

— Наш Бон варення їв...

І, уявіть, показує пальцем на свою шкоду!

Подивилася вона на банки, на мене, а потім на Костика. Так пильно подивилася і каже:

— А я й не знала, що мій син навчився казати неправду!

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Костик почервонів, підскочив до мене й смикнув за вухо. Є в нього така погана звичка. Коли мама зробить йому зауваження чи висварить, він мене шарпає.

Хоч і болить мені, але терплю. Що з нього візьмеш — малий ще.

Лежав оце я на кухні, аж глянув на годинник – уже друга. Час би Костика вивести на повітря. Заходжу до нього в кімнату і голосно кажу:

— Гав-гав!

Це значить: на вулицю.

Костик слухняно одягається.

А вже в дверях запитує:

— Боне, ти вже не сердишся?

Тільки вийшли на вулицю, Костик у калюжу — стриб. Аж мені в очі бризки полетіли. Я хотів на нього сердито гавкнути, а потім передумав. Усе одно не послухається. Тут треба діяти рішучіше.

Що ж буде з Костиком?

Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Підскочив я до Костика, зубами за комір — хап! — і витяг з калюжі. Він на мене розсердився. Надувсь і мовчить. Мовчи, мовчи, думаю я, перемовчиш. Інакше з тобою не можна.

Раптом попереду звідкись узявся кіт. Дорогу нам перебігає.

Костик різко штовхає мене в спину:

— Фас! Боне, фас!

Це щоб я наздогнав кота і поскуб його, от який вредний хлопчисько. Ми, сенбернари, серйозні собаки. Ми за котами не ганяємо. Я докірливо подивився на Костика і різко сказав:

— Гав!

Тобто: біжи сам.

— Ну й лінтюх же ти, Боне! — дорікнув мені Костик і захопив камінця, щоб пошпурити в того бідного рудого кота.

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Але тут я його зубами за рукав — хап! — і не пускаю. Шарпав, аж доки він камінця не випустив.

— Не даєш ти мені нормально жити, — каже Костик і смикає мене то за вуха, то за хвіст.

Я вдаю, буцімто мені зовсім не боляче, і він швидко забуває, що розсердився за камінь. А потім ми йдемо на пустир і бігаємо там наввипередки.

Костик завжди хоче бути першим. Тому я ніколи не вискакую далеко вперед. Біжу-біжу, а якщо він залишається позаду, то раптом починаю накульгувати. Костик ураз наздоганяє і переганяє мене. І тоді він такий радісний, що аж мені радісно стає.

Гасали ми довго, і я навіть не встиг огледітися, що вже зовсім пізно стало.

— Гав! Гав! Гав! — сердито гукаю.

Тобто: час додому.

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Він сердиться, упирається. Але я рішуче хапаю його за холошу й тягну за собою. Він тільки ноги встигає переставляти.

— Не даєш ти мені нормально жити, Боне, — жалібно пхинькає на ходу. — Пустити ще трохи погуляти.

Але я невблаганний. Бо знаю, що мама давно нас жде. Вона з мене суворо питає.

Отак ми й живемо.

А оце я дізнався, що Костик скоро до школи піде. Дізнався та й зажурився: хто ж там за ним наглядатиме?

Собак чомусь до школи не пускають.

Не сплю ночами, усе думаю: що ж буде з Костиком?

Що ж буде з Костиком?

Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Запитання після читання

- Що (можливо, слова або речення, які використав автор, чи події) викликало посмішку під час читання?
- Які картини уявляли, коли читали це оповідання?
- Чому автор оповідання Михайло Слабошпицький використав в реченні «Гасали ми довго, і я навіть не встиг огледітися, що вже зовсім пізно стало» саме слово «гасали»? Чому – не «бігали»?
- Від чийого імені ведеться розповідь у творі?
- Як звали хлопчика? Яка кличка була в собаки?
- Як розпочинається оповідання?
- Чому Бон сердився на Костика?
- Яка погана звичка, на думку Бона, була в Костика?
- Чому Бон не гарчав Костика, коли той його шарпав?

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Запитання після читання (продовження попереднього слайда)

□ Знайдіть у тексті речення, яке допомагає нам зрозуміти, що Костик усвідомив свою провину, що сказав неправду про Бона, що йому (Бону) було боляче, коли він його шарпав?

або:

Навіщо автор використав таке речення: «А вже в дверях запитує:

— Боне, ти вже не сердишся?»

- Де гуляли Бон і Костик під час прогулянки?
- Які події трапилися під час прогулянки?
- Чи можна ці події назвати смішними або кумедними?
- Яким уявляєте Костика? Які його вчинки підтверджують, що він – ще маленький, дошкільник? Які в нього риси характеру?

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Запитання після читання (продовження попереднього слайда)

- Яким за характером є сенбернар Бон? Чи можна стверджувати, що він любить Костика? Адже в оповіданні Костик то ображає Бона, то змушує його робити, що Бон не хоче робити, а в самого Бона стільки клопоту із Костиком?
- Від чого Бону стає радісно?
- За допомогою яких слів автор передає тривогу сенбернара за здоров'я і виховання Костика?
- Що більш за все засмутило сенбернара?
- Доведіть, що це оповідання – гумористичне.
- Як автору вдалося зробити оповідання смішним?

Що ж буде з Костиком? Розповідь старого сенбернара Михайло Слабошпицький

Запитання після читання (продовження попереднього слайда)

- Яким за характером є сенбернар Бон? Чи можна стверджувати, що він любить Костика? Адже в оповіданні Костик то ображає Бона, то змушує його робити, що Бон не хоче робити, а в самого Бона стільки клопоту із Костиком?
- Від чого Бону стає радісно?
- За допомогою яких слів автор передає тривогу сенбернара за здоров'я і виховання Костика?
- Що більш за все засмутило сенбернара?
- Доведіть, що це оповідання – гумористичне.
- Як автору вдалося зробити оповідання смішним?

**Методична експертиза:
виправлення й
доопрацювання запитань
для аналізу тексту**

Гном Тимко і цуценя Гав Ганна Макуліна

Якось збирав Тимко лісові ягоди, чимало зібрав – цілий кошик.

«Ох, і важкий кошик, нелегко самому нести. Та нічого не вдієш...», – думав гном, тягнучи за собою кошик.

Ось дістався Тимко ставка, а додому вже близенько. Стоїть гном, відпочиває. Раптом чує: хтось плаче. Розсунув очерет, а там цуценя Гав.

– Малюче Гав, привіт! – гукнув йому Тимко.

– Ой! – здригнувся той. – Хто тут?

– Це я, гном Тимко! Хіба ти мене не впізнав? Чому ти так злякався?

Гав опустив голову, зітхнув і тихо промовив:

– А я не лише тебе, а всього боюся – і дощу, і грому, і звірів. Напевно, я ніколи не стану справжнім собакою.

Тимко трохи подумав і сказав:

– Не хвилюйся, я спробую чимось зарадити. Тільки спочатку ти допоможи мені ягоди додому донести.

Гном Тимко і цуценя Гав Ганна Макуліна

Узяли вони разом кошик і понесли. Аж тут – Вовк із-за кущів вискочив.

– Гр-р-р! – загарчав сірий розбійник. – Я найсильніший у лісі, можу робити, що захочу. Ану, Тимку, віддавай-но свого кошика! Захотілося мені лісовою сунцею поласуватти.

Стоїть гном ні живий ні мертвий від жаху. Зуби у Вовка страшнючі! Як не злякатися? Тимко випустив кошик із рук, а цуценя, навпаки, ще міцніше в нього в нього вчепилося.

Вовк гримнув:

– Ану, цуценя, відійди! Тепер кошик мій. Адже ти, я чув, і гавкати навіть не можеш – усього боїшся.

Дивується Тимко – що таке? – цуценя Гав не злякалося, а загарчало у відповідь:

– Не ти, Вовче, ці ягоди збирав – не тобі й їсти їх! Тимка я скривдити не дам – на те я і є справжній сторожовий пес. А гавкати я вмю: Гав-гав-гав!

Гном Тимко і цуценя Гав

Ганна Макуліна

Вовк, таке почувши, хвоста підібгав і хутенько зник у лісовій гущавині. Малий Гав і каже Тимкові:

– Це що я ВОВКА не злякався? Найлютішого розбишаку прогнав? Чому ж я сам не втік?

Усміхнувся гном і промовив:

– Це тому, що ти мене захистити хотів – не мав часу про свій страх і подумати.

Від радощів цуценя затанцювало на місці, закружляло.

– Отже, я не лише Вовка, але й свій страх прогнав. Ах, як це добре: не тремтіти більше від страху!

Коли вони дійшли до гномового будинку, Тимко подякував цуценяті й сказав:

– Забігай до мене, в будь-який день на гостину.

– Добре, адже тепер я часто гулятиму в лісі, – сказав Гав і побіг підстрибком, радісно вихляючи пухнастим хвостом.

Гном Тимко і цуценя Гав

Ганна Макуліна

Запитання після читання

- Який епізод тексту викликав у вас почуття гордості?
- Які картини уявляли, коли читали цю казку?
- Чому авторка тексту Ганна Макуліна в реченні «Гр-р-р! – загарчав сірий розбійник» використала сполучення слів «сірий розбійник»?
- Що збирав Тимко?
- Де він їх збирав?
- Де знайшов гном Тимко цуценя Гава?
- Чому, на вашу думку, цуценя було в очереті? (ховалось; щоб ніхто не бачив, як він плаче)
- Що розповів про себе цуценя Гав?
- Чому Гав став допомагати Тимку донести кошик з ягодами додому?

Гном Тимко і цуценя Гав

Ганна Макуліна

Запитання після читання

- Що Вовк сказав гному?
- Чи здивувало вас бажання вовка?
- Як несподівано Гав захистив Тимка? Чому він не злякався в цей момент Вовка?
- Як висловило свої емоції цуценя?
- Яку перемогу одержав Гав?
- Які події в життя Гава могли відбутися раніше, що він вважав себе боягузом?
- Як ви думаєте, які почуття були у гнома Тимка на початку, в серединці й наприкінці казки?
- Що б ви зробили, якби опинилися разом із Тимком, Гавом і Вовком?
- Над чим допомагає замислитися ця казка?

**На цьому вебінар
завершено.
До нових зустрічей!**